

Inimõiguste rollist kaasaegses meditsiinieetikas

Andres Soosaar

Eesti Arst

Athenas, 27.03.2012

Algne ettepanek ettekandeks

"Kuidas näeb arst inimeste võõrandamatut õigust ravile?"

- Ta vist ei näegi seda hästi või kui, siis pigem tunneb seda läbi abistamise kohustuse;
- Mida üldse tähendab 'võõrandamatu õigus ravile'?
- Või kui näeb, siis patsiendi nõudmisena saada ravitud ja ilmsesti vastava seadusetähe toimel ühiskonna poolt talle peale pandud kohustusena.

Põhiväide

Inimõiguste süvenev tunnustamine alates 20. sajandi keskpaigast (ja teenuse mall terapeutilises suhtes) on meditsiinieetika teinud selliseks nagu see praegu on.

Inimõiguste olemasolu on nihutanud heategemise ja isikuautonoomia vahekorras (meditsiinieetika põhidilemma) sobivat tasakaalupunkti tublisti isikuautonoomia suunas.

Mis on inimõigused?

- Looduses mingeid erilisi inimõigusi olemas ei ole;
- Inimõigused realiseeruvad üksnes sotsiaalsetes keskkondades ja peegeldavad ühiskonna ja tema üksikliikme omavahelisi suhete iseloomu.

Inimõiguste teema sisaldab olulistes bioeetika dokumentides

Väga tähtsate rahvusvaheliste bioeetika kokkulepete pealkirjades mainitakse inimõigusi:

- Euroopa Nõukogu „Inimõiguste ja biomeditsiini konventsioon: inimõiguste ja inimväärlikuse kaitse bioloogia ja arstiteaduse rakendamisel“ (1997).
- UNESCO bioeetika ja inimõiguste ülddeklaratsioon (2005).

Meediku-patsiendi suhte põhilised eetilised printsiibid

- Inimväarikus, respekt patsiendi kui tervikliku isiksuse suhtes.
- Kaastunne patsiendi suhtes
- Mittekahjustamine, *primum non nocere*
- Heategemine
- Tõemeelsus või pigem ausus (ingl. veracity)
- Autonoomia ja enesemääratlemine
- Õiglus
- Patsiendi privaatsus ja arsti konfidentsiaalsus

EL põhiõiguste harta (2007) panus meditsiinieetikasse I

Art 35. Igaühel on õigus ennetavale tervishoiule ning ravile siseriiklike õigusaktide ja tavadega ettenähtud tingimustel. Kõigi liidu poliitika ja meetmete määratlemisel ja rakendamisel tagatakse inimeste tervise kõrgetasemeline kaitse.

EL põhiõiguste harta (2007) panus meditsiinieetikasse II

Art 34.1. Liit tunnustab ja austab õigust sotsiaalkindlustushüvitistele ja sotsiaalteenustele, mille kaudu pakutakse liidu õiguse ning siseriiklike õigusaktide ja tavadega ettenähtud eeskirjade kohast kaitset raseduse ja sünnituse, haiguse, tööõnnetuste, ülalpeetavaks muutumise, eakuse või töökoha kaotuse korral.

EL põhiõiguste harta (2007) panus meditsiinieetikasse III

Art 1. Inimväärikus on puutumatu. Seda tuleb austada ja kaitsta.

Art 2.1. Igaühel on õigus elule.

Art 3.1. Igaühel on õigus kehalisele ja vaimsele puutumatussele.

EL põhiõiguste harta (2007) panus meditsiinieetikasse IV

Art 3.2. Meditsiini ja bioloogia valdkonnas tuleb eelkõige austada järgmisi nõudeid ja keelde:

- asjaomase isiku vaba ja teadliku nõusoleku, mis on antud seaduses ettenähtud korra kohaselt, nõue,
- eugeeniliste, eelkõige isikute valikuga seotud toimingute keeld,
- inimkehast või selle osast kui sellisest rahalise tulu saamise keeld,
- inimeste reproduktiivse kloonimise keeld.

Informeeritud nõusoleku fundamentalism meditsiinieetikas

- Ainult informeeritud nõusolek (soovitavalt kirjalik) on korrektne isikuautonoomia ja inimõigustega kooskõlas olev nõusoleku vorm;
- Informeeritud nõusolekut üritatakse rakendada nii paljudes meditsiinilistes olukordades kui vähegi võimalik.

EL põhiõiguste harta (2007) panus meditsiinieetikasse V

Art 8.1. Igaühel on õigus oma isikuandmete kaitsele.

8.2. Selliseid andmeid tuleb töödelda asjakohaselt ning kindlaksmääratud eesmärkidel ja asjaomase isiku nõusolekul või muul seaduses ettenähtud õiguslikul alusel. Igaühel on õigus tutvuda tema kohta kogutud andmetega ja nõuda nende parandamist.

EL põhiõiguste harta (2007) panus meditsiinieetikasse VI

Art 21.1. Keelatud on igasugune diskrimineerimine, sealhulgas diskrimineerimine soo, rassi, nahavärvuse, etnilise või sotsiaalse päritolu, geneetiliste omaduste, keele, usutunnistuse või veendumuste, poliitiliste või muude arvamuste, rahvusvähemusse kuulumise, varalise seisundi, sünnipära, puuete, vanuse või seksuaalse sättumuse tõttu.

Kokkuvõtteks

Paljude arstide arvates on moodsal ajal patsientidel üksnes õigused ning arstidel üksnes kohustused, st õiguste-kohustuste telg on mõne aastakümnega teinud arsti-patsiendi suhetes 180° pöörde.